

Alkuperäiset artikkelit

Artikkeli I

Lantela, L. ja Rajala, R. 2019. Perhe ympäristön yhteys 9.-luokkalaisten itsearvioituihin tunneälytaitoihin. *Kasvatus* 50(1), 20-33.

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

LAURI LANTELA – RAIMO RAJALA

Perheympäristön yhteys 9.-luokkalaisten itsearvioituihin tunneälytaitoihin

Lantela, Lauri – Rajala, Raimo. 2019. PERHEYMPÄRISTÖN YHTEYS 9.-LUOKKALAISTEN ITSEARVIOITUIHIN TUNNEÄLYTAITOIHIN. *Kasvatus* 50 (1), 20–33.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää yhdeksäsluokkalaisten nuorten itsearvioitujen tunneälytaitojen ja perheympäristön ulottuvuuksien välisiä yhteyksiä sekä sitä, missä määrin nuorten tunneälytaidot selittyvät perheympäristön ulottuvuuksilla. Tutkimusaineisto (N = 429) kerättiin 17:stä eteläpohjalaisesta peruskoulusta. Kyselylomakkeissa vastaajat arvioivat tunneälytaitojaan ja perheympäristöään. Korrelaatioiden (Pearson) tarkastelussa ja lineaarisessa regressioanalyysissä sosiaalisen ympäristön tekijöiden yhteys tunneälytaitoihin oli pojilla voimakkaampaa kuin tytöillä. Yhtenäinen, tunneilmapiiriltään avoin ja luottamuksellinen ympäristö tukee tunneälytaitojen kehittymistä. Voimakkaat konfliktit, aggressiivinen käytös ja autoritaarinen toimintatapa ovat uhkatekijöitä tunneälytaitojen kehittymiselle. Tuloksista voi olla hyötyä koulussa arvioitaessa perheympäristön merkitystä nuorten tunneälytaitojen sekä sosioemotionaalisten ongelmien taustalla. Niiden avulla voidaan myös tukea tunneälytaitojen kehitystä eri kasvuympäristöissä aiempaa paremmin.

Asiasanat: tunnetaidot, sosiaaliset taidot, sosioemotionaaliset taidot, tunneäly, perhe, nuoret

Johdanto

Ihmistieteellisessä tutkimuksessa ja teoriasa sosioemotionaaliset taidot ovat olleet aina kiinnostuksen kohteena. Kysymykset siitä, kuinka havainnoimme ja hallitsemme omia tunteitamme ja kuinka huomioimme muiden tunteet, liittyvät keskeisesti ihmisyyteen. Myös kasvatuksen keskeisiin päämääriin on

aina kuulunut näiden taitojen kehittyminen. Uusien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) myötä koulun kasvatuksellinen rooli korostuu ja tunne- ja sosiaaliset taidot ovat aiempaa keskeisempiä koulutyössä. Suomessa tunne- ja sosiaaliset taidot ovat olleet viime aikoina esillä myös sosioemotionaalisten ongelmien, kuten psyykkisten häiriöiden, kiusaamisen ja muiden so-

siaalisen kanssakäymisen ongelmien yhteydessä, positiivisessa pedagogiikassa sekä lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tavoitteissa (Kumpulainen, Mikkola, Rajala, Hilppö & Lipponen 2014; Luopa, Pietikäinen & Jokela 2008; Marttunen 2009; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017; Uusitalo 2007). Sekä ongelmien ehkäiseminen että tunne- ja sosiaalisten taitojen kehittäminen on tärkeää elämässä menestymisen ja työuran kannalta. Pitkällä aikavälillä heikot tunnetaidot ovat yhteydessä mielenterveyden häiriöihin (Hertel, Schütz & Lammers 2009), ja työelämässä tunne- ja sosiaaliset taidot ovat positiivisessa yhteydessä urakehitykseen ja palkkaan (Mischel, Shoda & Rodriguez 1989; Momm ym. 2015). Lahjakkaankaan nuoret taidot eivät kehity hyviksi, mikäli ympäristö ei tue kehitystä. On tärkeää saada tietoa siitä, millaisessa ympäristössä sekä tunne- että sosiaaliset taidot voivat kehittyä mahdollisimman vahvoiksi.

Aikaisemman tutkimuksen ja teorian mukaan perheympäristö on monin tavoin yhteydessä sosioemotionaalisiin taitoihin ja ongelmiin. Perheiden moraaliset ja sosiaaliset normit sosiaalistavat tunteiden tilanteenmukaiseen valikoitumiseen ja ilmaisuun ja luovat pohjaa myöhemmän elämän sosiaalisille suhteille, tunnetaidoille ja hyvinvoinnille (Keltikangas-Järvinen 2012; Saarni 2008; Valiente & Eisenberg 2006). Nuoruudessa perheympäristön merkitys saattaa olla pienempi kuin aikaisemmissa ikävaiheissa, mutta vähäinen se ei kuitenkaan ole (Lucia & Breslau 2006; Steinberg & Morris 2001). Vahvat perheen sisäiset suhteet ovat positiivisessa yhteydessä nuoren sosioemotionaaliseen kehitykseen. Hyvä suhde vanhempiin vähentää nuorten riskiä mielenterveysongelmiin ja epäsosiaaliseen käytökseen ja tukee sosiaalisten taitojen kehittymistä (Greenberg & Lippold 2013; Moretti & Peled 2004). Sisaruussuhteiden määrän ja laadun on ehdotettu olevan yhteydessä nuorten sosiaalisiin taitoihin ja empaattisuuteen. Sekä positiivisia että negatiivisia yhteyksiä on perusteltu teoreettisesti ja tuettu empiirisesti. On esitet-

ty muun muassa, että ainoan lapsen vanhemmiltaan saama huomio ja toisaalta harjoittelu-mahdollisuudet useamman lapsen perheessä tukevat nuoren sosioemotionaalisten taitojen kehittymistä. (Ks. esim. Trent & Spitze 2011.) Perheen kulttuurinen ja vapaa-ajan aktiivisuus ovat positiivisessa yhteydessä nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvointiin ja sosiaalisiin taitoihin. Aktiivisuuden kautta opitaan empatiaa ja sosiaalisia taitoja. (Comer Kidd & Castano 2013; Ketsetzis, Ryan & Adams 1998; Yamaguchi 2013.) Sosiodemografisilla tekijöillä, kuten vanhempien sosioekonomisella asemalla, perhemuodolla ja koulutuksella, on yhteys sosiaaliseen syrjäytymiseen, itsearvioituun masentuneisuuteen, psykiatristen palveluiden käyttöön ja tunneällyyn (Khan & Dar 2013; Myrskylä 2012; Torikka ym. 2014). Perheympäristön sosiaalisen toimintakyvyn ja järjestyksen ylläpidon ongelmat ovat usein nuoren heikkojen sosiaalisten taitojen ja psykososiaalisten ongelmien taustalla (Higueta-Gutiérrez & Cardona-Arias 2017; Saxbe & Repetti 2009; Tamir 2016).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan perheympäristön yhteyttä tunneällyyn kuuluviin tunnetaitoihin. Tunneällytaidoilla on selkeä yhteys hyvinvointiin ja menestykseen (ks. esim. Brown & Schutte 2006; Mischel ym. 1989; Schutte ym. 2001). Ei ole kuitenkaan selvää, millainen perheympäristö niiden kehittymistä lapsilla ja nuorilla tukee, koska suuri osa tutkimuksesta on keskittynyt tarkastelemaan tunneällyä selittävänä muuttujana aikuisilla (ks. esim. Petrides, Pita & Kokkinaki 2007; Saklofske, Austin & Minski 2003). Muutamia perheympäristön vaikutuksia tutkineita tutkimuksia on kuitenkin tehty. Niissä on todettu muun muassa sosioekonomisen taustan ja lapsen laiminlyönnin yhteys tunneällyyn (Khan & Dar 2013; Moreno-Manso ym. 2015). Perheympäristön vaikutuksista on siis vain hyvin vähän tietoa, eikä suomalaisia nuoria koskevaa tietoa ole lainkaan. Sitä olisi kuitenkin tärkeää saada, jotta tunne- ja sosiaalisten taitojen kehitystä voitaisiin tukea paremmin perheissä ja kasvuyhteisöissä.

Tämä tutkimus liittyy piirretunneällyn tutkimustraditioon (trait emotional intelligence). Muita tunneällyn tutkimustraditioita ovat kykymalli (ability model) ja sekamalli (mixed model). Kykymalli käsittää tunneällyn kognitiivisen älyn kaltaisena kykyä ja sekamalli useiden ominaisuuksien yhdistelmänä. Empiiristä tutkimusta tehtäessä nämä eroavat käsitykset näkyvät muun muassa siten, että kykyä mitataan älykkyystestien tapaan ja että sekamallin tutkimusta tehtäessä tietoa voidaan kerätä useista lähteistä ja useilla eri menetelmillä. (Bar-On 2006; Mayer, Caruso & Salovey 1999; Salovey & Mayer 1990.) Piirretunneällyn traditiossa käytetään perinteisesti itsearviointeja tai ulkopuolista havainnointia (Austin, Saklofske & Egan 2005; Petrides & Furnham 2000b; Schutte, Malouff & Thorsteinsson 2013). Mitataustavan lisäksi erottelulla on teoreettiset perustelut. Piirretunneäly käsitetään tunne- ja sosiaalisiin taitoihin liittyvinä käsityksinä, pystyvyyssuomuksina, tai yleisemmin persoonallisuuden tunneulottuvuuksien ominaisuuksina (Davis & Humphrey 2014; Petrides 2011; Petrides ym. 2007; Schutte, Malouff & Bhullar 2009). Kyky- ja piirretunneäly korreloivat vain heikosti keskenään, joten tämä erottelu on tärkeä tehdä (ks. esim. O'Connor Jr. & Little 2003). Piirretunneäly valikoitui tähän tutkimukseen uskottavan, paljon käytetyn ja vapaasti saatavilla olevan mittarinsa takia. Piirretunneällyn tutkijat pitävät näin mitattuna tehtävää tunneällyn tutkimusta ability-perinteen tutkimusta luotettavampana, sillä taitojen, persoonallisuuden, piirteiden ja pystyvyyden itsearviointi on perinteisesti vähemmän ongelmallista kuin älykkyuden itsearviointi.

Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa selvitettiin nuorten tunneälytaitojen ja perheympäristön ulottuvuuksien välisiä yhteyksiä ja sitä, missä määrin nuorten tunneälytaidot selittyvät perheympäristön ulottuvuuksilla. Pyrkimyksenä oli saada laajasti tietoa perheympäristön yhteydestä

tunneällyn osa-alueisiin, jotta voitaisiin tarkentaa käsitystä siitä, millainen ympäristö tukee tämän ominaisuuden kehittymistä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Kuinka perhesuhteet ovat yhteydessä tunneälytaitojen ulottuvuuksiin?
2. Kuinka perheympäristön systeemin ylläpito on yhteydessä tunneälytaitojen ulottuvuuksiin?
3. Kuinka kulttuurinen ja vapaa-ajan aktiivisuus ovat yhteydessä tunneälytaitojen ulottuvuuksiin?
4. Kuinka sosiodemografiset tekijät ovat yhteydessä tunneälytaitojen ulottuvuuksiin?

Tutkimusaineisto

Tutkimuksen osallistujat ja aineiston keruu

Tutkimukseen osallistui 473 eteläpohjalaisista yhdeksäsluokkalaista. Vastaajista tyttöjä oli 250 ja poikia 179. Aineisto kerättiin keväällä 2014. Aineiston keruupyynnö lähetettiin sähköpostitse kaikkien eteläpohjalaisien yläkoulujen rehtoreille (N = 26) ja edelleen sivistystoimenjohtajille, mikäli tämä oli koulun käytäntö. Useat koulut kieltäytyivät. Yleisimpinä syinä ilmoitettiin muut kiireet ja runsaat aiemmat kyselyt. Kaikkien kyselyn täyttäneiden huoltajilta kysyttiin kirjallinen tai sähköinen lupa. Lupalaput postitettiin jokaiseen luokkaan. Kyselyyn osallistui lopulta 28 luokkaa 17 koulusta 12 kunnan alueelta. Eniten (60 %) vastaajia asui taajaan asutuissa kunnissa ja vähiten kaupunkimaisissa kunnissa (6 %). Aineisto ei ole asumistihedyn suhteen edustava, joten jakauma ei näiltä osin vastaa populaation todellista tilannetta. Vastaukset kerättiin verkkolomakkeella oppitunnin aikana. Alueella oli noin 4 000 yhdeksänsien luokkien oppilasta, joista kyselyn piiriin saatiin koulujen ja luokanvalvojien kieltäytymisten jälkeen lopulta reilu kymmenesosa.

Kokonaisvastausprosentti jäi siis melko matalaksi; mukaan valikoituneiden luokkien vastausprosentti oli 88. Saaduista 473 vastauksesta hylättiin lopulta 44 kappaletta (9 %).

Hylkäämisen perusteena olivat kesken jätetyt lomakkeet. Hylätyissä lomakkeissa oli sukupuoleksi ilmoitettu poika (68 %) useammin kuin tyttö (32 %). Käyttökelpoisia vastauksia saatiin 429, joista tyttöjen vastauksia oli 250 ja poikien 179. Opettajat raportoivat, että pojilta jäi useammin lupalappu tuomatta, joten he eivät voineet osallistua.

Tutkimuksessa käytetyt kyselyt

Perheymäristöä koskevaksi kyselyksi valittiin Moosin (2009) perheymäristökysely (Family Environment Scale). Sen ensimmäinen versio on kehitetty vuonna 1994 ja sitä on uudistettu useita kertoja. Tässä tutkimuksessa käytettiin viimeisintä, kohderyhmälle sopivaa versiota, jossa huomioitiin nuorten näkökulma. Alkuperäinen kysely on laaja. Se sisältää perhe-suhteisiin, henkilökohtaiseen kasvuun ja perhesysteemin ylläpitoon liittyvät ulottuvuudet, jotka jakautuvat edelleen kymmeneen osa-alueeseen, joissa kussakin on yhdeksän kysymystä. Kaikkia osioita ei sisällytetty lopulliseen versioon. Mukaan otettiin muuttujia seuraavista osa-alueista: koheesio, tunteiden ilmaisu, konflikti, älyllis-kulttuurinen orientaatio, aktiivisuus-virkistysorientaatio, organisaatio sekä kontrolli. Tarkempi kuvaus muuttujista esitetään muuttujien muodostuksen yhteydessä. Muutamia lomakkeen osa-alueita jätettiin pois, jotta kyselylomakkeesta saatiin lyhyempi. Poistettavat osa-alueet valittiin aikaisemman tutkimuksen ja lomakkeeseen perehtymisen perusteella. Pois jätettiin osa-alueet, jotka kuvaavat perheenjäsenten itsenäisyyttä, saavutusorientoituneisuutta ja kilpailullisuutta sekä perheen moraalis-uskonnollista painotusta. Alkuperäiset dikotomisat muuttujat muutettiin viisiportaisiksi Likert-asteikollisiksi muuttujiksi monipuolisempien analyysien mahdollistamiseksi.

Piirretunneälyä koskevaksi kyselyksi valittiin Schutten (1998) tunneälytesti (Schutte Emotional Intelligence Scale). Schutten testi pohjaa Mayerin ja Saloveyn teoriaan. Sitä kehitettäessä on operationalisoitu teoriassa esitetyt ulottuvuudet mahdollisimman täydellisesti: se

sisältää muuttujia, joiden oletetaan kattavan sekä omien että toisten tunteiden arvioinnin, tunteiden säätelyn, tunteiden ilmaisun sekä tunteiden hyödyntämisen ongelmanratkaisussa. Kehittelyn lähtökohtana oli 66 kysymyksen joukko, josta päädyttiin vakiintuneeseen 33 kysymyksen joukkoon. Myöhemmin testistä on tehty myös laajempi versio, mutta sitä ei ole juuri empiirisessä tutkimuksessa käytetty (Austin, Saklofske, Huang & McKenney 2004). Tutkimuksessa on päädytty moniin erilaisiin faktoriratkaisuihin. Testin kehittäjät suosittelivat yhden faktorin ratkaisua, ja tämä malli on saanut myöhemmin myös tukea (Saklofske ym. 2003). Yhden lisäksi on ehdotettu muun muassa kolmen (Austin ym. 2004), neljän (ks. esim. Brackett, Mayer & Warner 2004) ja kuuden faktorin ratkaisua (ks. esim. Petrides & Furnham 2000b) erilaisilla populaatioilla ja kulttuurisilla ryhmillä. Myös testin rakentamiseen ja luotettavuuteen on keskitytty erikseen useissa tutkimuksissa (Jonker & Vosloo 2008).

Aineiston tilastollinen käsittely

Muuttujia muodostettaessa käytettiin eksploraatiivista faktorianalyysiä. Tässä tutkimuksessa päädyttiin vinokulmaiseen rotatointiin, koska tunneälyn teorian perusteella faktorit korreloivat keskenään.

Ekstraktointimenetelmäksi valittiin suurimman uskottavuuden estimointi. Perheymäristön ja tunneälytaitojen yhteyttä tarkastellaan ja testataan korrelaatioilla, Kruskal-Wallisin testillä sekä lineaarisilla regressiomalleilla.

Piirretunneälyä kuvaavat muuttujat

Taulukossa 1 esitetään faktorianalyysin tuloksesta johdetut summamuuttujat. Viisi muuttujaa on pudotettu pois, koska ne eivät korreloi minkään faktorin kanssa tai muodosta mielekäästä kimppeä. Myös aiemmissa tutkimuksissa on poistettu joitain muuttujia, joiden on esitetty olevan kulttuurisidonnaisia tai semanttisesti epämääräisiä (Gignac ym. 2005; Jonker & Vosloo 2008). Taulukossa esitetään myös muuttujien konsistenssia kuvaava Cronbachin

TAULUKKO 1. Tunneälytaitojen osa-alueita kuvaavat summamuuttujat

Muuttuja	α	Malliosiot
Tunteiden säätely	0,72	Kykenen kontrolloimaan tunteitani; Motivoin itseäni ajattelemalla, että tehtäväni ratkeaa positiivisesti
Sanaton viestintä	0,85	Olen tietoinen muiden ihmisten lähettämistä sanattomista viesteistä; Olen tietoinen sanattomista viesteistä, joita lähetän muille
Empatia	0,83	Muiden ihmisten on helppo uskoutua minulle; Saan muut ihmiset tuntemaan olonsa paremmaksi, jos he ovat alakuloisia
Tunteiden käyttö ajattelun apuna	0,78	Kun mielialani muuttuu, näen uusia mahdollisuuksia; Kun olen hyvällä tuulella, saan uusia ideoita
Tunteiden tiedostaminen	0,71	Olen tietoinen tunteistani; Tunnistan tunteeni helposti

alfa sekä yksittäisten muuttujien korrelaatio faktorin kanssa. Summamuuttujat on nimetty vahvimman latauksen saaneiden muuttujien mukaan. Ne on muodostettu laskemalla alkuperäisten muuttujien keskiarvo eli suhteelliset pistemäärät. Faktorimallissa on kuusi ominaisarvoltaan yli yhden olevaa faktoria. Ne selittävät vaihtelusta yhteensä 51 prosenttia. Ensimmäisellä faktorilla on selvästi suurin selitysvaikutus (32 %), seuraavalla se on kuusi prosenttia. (Tarkemmat muuttujien muodostukseen liittyvät tiedot saa kirjoittajilta.)

Muodostamamme muuttujat kattavat tunneälyn keskeiset osa-alueet eli omien tunteiden sisäisen ja ulkoisen havainnoinnin ja hallinnan ja toisten tunteiden havainnoinnin ja ymmärtämisen, eli intra- ja interpersonaaliset tunneälytaidot. Ulottuvuudet nimettiin voimakkaimmin faktorin kanssa korreloivien väittämien sisältöä painottaen. Nimeämisessä käytettiin aikaisemmalle tutkimukselle ja teorialle tyypillistä sanastoa (Kokkonen 2003; Saarinen 2007; Salovey & Mayer 1990). Muuttujat korreloivat keskenään melko voimakkaasti (0,47–0,67) ja kauttaaltaan merkittävästi.

Perheympäristöä kuvaavat muuttujat

Perhesuhteita kuvaavien summamuuttujien muodostuksen tukena käytettiin alkuperäisen

jaottelun mukaisille muuttujajoukoille tehtyjä faktorianalysejä. Esitetyn teorian ja tutkimusongelman mukaisesti faktorianalyseissä tavoiteltiin sekä muuttujia, jotka sijoittuvat perheympäristön suhde (suhdemuuttujat)- tai systeemin ylläpito -ulottuvuudelle että muuttujia, jotka mittaavat kulttuurista ja vapaa-ajan aktiivisuutta (taulukko 3). Jakauman sijaintia, hajontaa ja muotoa kuvaavien tunnuslukujen perusteella voidaan sanoa, että tyypillisimpiä voimavaroja perheissä ovat konfliktien vähäisyys ja koheesio. Kulttuurista aktiivisuutta oli tyypillisesti tämän vastaajajoukon perheissä vähän. Yhtä lukuun ottamatta kaikki jakaumat olivat vinoja oikealle. Muuttujat on esitetty taulukossa 2.

Suhdemuuttujista ensimmäinen nimettiin *koheesioksi*. Se kuvaa yleisesti perheenjäsenten keskinäisten sosiaalisten suhteiden sujuvuutta, auttamista, tukemista ja huomioimista. Toinen, *tunteiden ilmaisu*, kuvaa tunneilmapiirin avoimuutta ja luottamusta. Kolmas summa on nimeltään *konflikti*. Se sisältää muuttujia, jotka kuvaavat avoimen aggressiivista käytöstä. Neljäs summa muodostettiin saman osa-alueen eri muuttujista. Se sai nimekseen *sopuisuus* ja se kuvaa pyrkimystä sovun säilyttämiseen. Systeemin ylläpitämiseen liittyviä summia muodostettiin kolme. Ensimmäinen sai nimekseen *autoritaarisuus*. Sen sisältämät väittämät kuvaavat sääntöjen asettamista ja niiden ehdottomuut-

TAULUKKO 2. Perheympäristön ulottuvuuksia kuvaavat summamuuttujat

Muuttuja	α	Malliosio
Koheesio	0,90	Perheenjäsenet auttavat ja tukevat toisiaan
Tunteiden ilmaisu	0,61	Perheenjäsenet eivät ilmaise tunteitaan (k)
Konflikti	0,73	Riitelemme paljon perheessämme
Sopuisuus	0,65	Perheenjäsenet eivät juuri koskaan menetä malttiaan
Kulttuurinen aktiivisuus	0,62	Perheenjäsenet pitävät musiikista, taiteesta ja kirjallisuudesta
Vapaa-ajan aktiivisuus	0,71	Jokaisella perheenjäsenellä on harrastuksia
Siisteys ja järjestys	0,68	Kotonamme on usein vaikea löytää tavaroita
Demokraattisuus	0,68	Jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa perheen päätöksiin
Autoritaarisuus	0,65	Perheessämme korostetaan voimakkaasti sääntöjen noudattamista

ta, ohjauksotteen autoritaarisuutta: kotona asiat tehdään korostetusti määrättyllä tavalla, eikä säännöissä jousteta. Toinen summa muodostettiin saman osa-alueen muuttujista, ja se sai nimekseen *demokraattisuus*. Se kuvaa perheenjäsenten yhtäläisiä vaikutusmahdollisuuksia päätöksenteossa. Kolmas summa on nimeltään *siisteys ja järjestys*. Se kuvaa sitä, kuinka järjestelmällisesti kotona pidetään huolta järjestyksestä ja siisteystä ja millaiseksi nuoret kotinsa näiltä osin arvioivat. Kulttuurisen ja vapaa-ajan aktiivisuuden muuttujia muodostettiin kaksi. Rungas *vapaa-ajan aktiivisuus* tarkoittaa, että perhe viettää aikaa kodin ulkopuolisten ihmisten kanssa sekä harrastuksissa ja kodin ulkopuolisissa tapahtumissa. *Kulttuurinen aktiivisuus* tarkoittaa perheen kulttuuriharrastuksia, kuten museoissa, konserteissa ja teatterissa käymistä sekä lukemista.

Vastaaajien taustatietoja kysyttiin kyselyn lopussa. Asumisjärjestelyvaihtoehtoina olivat 1. Isän ja äidin kanssa, 2. Isän/äidin ja hänen uuden puolisonsa kanssa, 3. Äidin kanssa, 4. Isän kanssa, 5. Muu järjestely. Perheen kokoa tarkennettiin kysymällä: "Kuinka monta lasta perheessänne asuu sinun lisäksi?" Myös vanhempien koulutusta, ammattia ja työtilannetta kysyttiin. Sukupuolivaihtoehtoina olivat

tyttö ja poika. Näiden kysymysten jälkeen oli vapaa kenttä, johon oli mahdollisuus tarkentaa vastauksia.

Perheympäristön ja tunneälytaitojen yhteyden tarkastelu

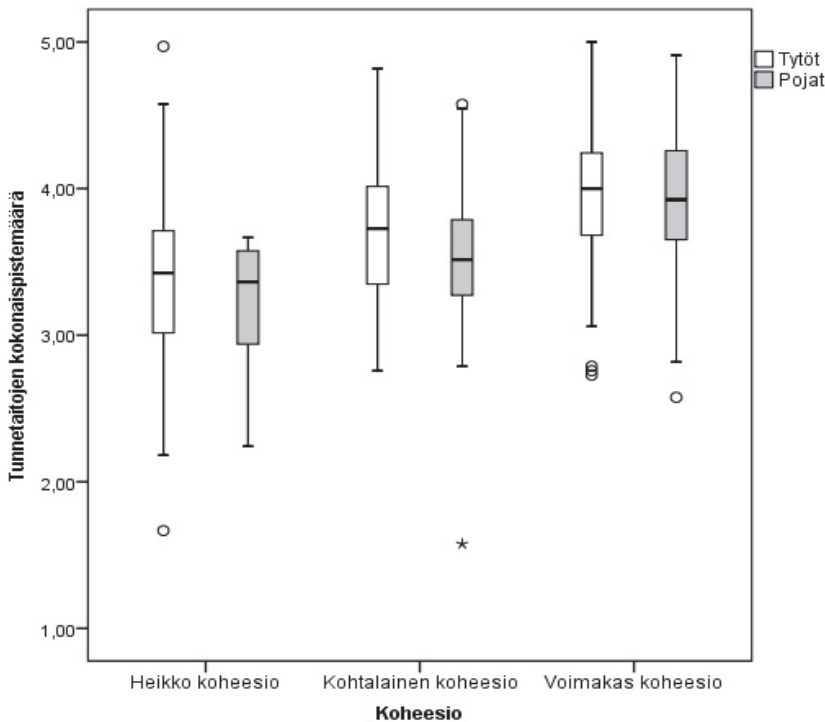
Yhteyden alustavien tarkastelujen ja vastaajien yleisen sukupuolittaisen vastaajaprofiilin perusteella analyysit tehtiin tytöille ja pojille erikseen. Ennen analyyseja muuttujien sukupuolittaiset jakaumat tarkastettiin. Jakaumien tarkastamisen yhteydessä muutama sellainen vastaaja rajattiin analyysien ulkopuolelle, joka ei ollut suhtautunut kyselyyn vakavasti (esim. vastauksissa käytettiin epäloogisesti ääri vaihtoehtoja). Yhteyden alustavassa tarkastelussa perhesuhteita kuvaavien muuttujien ja piirretunneälyn muuttujien sirontakuvioista nähtiin, että yhteys on olemassa, mutta kohina oli kauttaaltaan voimakasta. Perheympäristömuuttujista koheesion korrelaatiokertoimet nousivat kauttaaltaan suhteellisen korkeiksi. Koheesion yhteyttä piirretunneälyn ulottuvuuksiin tarkasteltiin edelleen Kruskal-Wallis-testillä. Testiä varten selittävä muuttuja luokiteltiin histogrammin perusteella kolmeen luokkaan, jotka olivat alle 2,67-kertoimen jää-

neistä muodostettu *heikko koheesio* ($n = 61$), alle 3,67-kertoimen jääneiden *keskinkertainen koheesio* ($n = 141$) sekä kertoimen 3,67 ylittäneiden *voimakas koheesio* ($n = 199$). Parittaisien vertailujen tarkastelussa *heikon koheesio* ja *voimakkaan koheesio* ryhmien jakaumat poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi ($p < .001$) kaikissa vastemuuttujissa eli kaikilla piirretunneälyn osa-alueilla; *heikkoa koheesiota* ja *kohtalaista koheesiota* vertailtaessa näin ei kaikissa tapauksissa ollut. Tilannetta voidaan havainnollistaa yleisesti koheesio ja piirretunneälyn kokonaispistemäärän yhteisvaihtelua kuvaavalla laatikkojanalla (kuvio 1).

Kuviossa 1 tyttöjen ja poikien luokittaiset jakaumat ovat kohtalaisen samankaltaiset. Heikon koheesio luokassa jakaumat poikkeavat huomattavasti, mutta mediaani on melkein sama. Näyttää siltä, että osa tytöistä saa

korkean kokonaispistemäärän heikosta koheesioista huolimatta. Pojilla näin ei ole, vaan korkeaa kokonaispistemäärää ei tässä luokassa saa pojista yksikään. Kruskal-Wallis testissä tyttöjen ja poikien tunteiden säätely ($P < 0,001$) ja empaattisuus ($p < 0,05$) poikkesivat toisistaan. Tytöt ($M = 3,8$) ovat poikia ($M = 3,6$) empaattisempia, mutta pojilla ($M = 3,7$) on tyttöjä ($M = 3,4$) parempi tunnesäätely. Muiden osa-alueiden jakaumat ovat keskimäärin melko samanlaisia. Aiempien tutkimusten perusteella voidaan esittää, että pojat mahdollisesti yliarvioivat ja tytöt aliarvioivat tunneälytaitojaan (Brackett, Rivers, Shiffman, Lerner & Salovey 2006; Lumley, Gustavson, Partridge & Labouvie-Vief 2005; Petrides & Furnham 2000a).

Taulukossa 3 on esitetty korrelaatiot perheympäristön ja tunneälytaitojen osa-alueiden välillä. Korrelaatioiden tarkastelussa po-

KUVIO 1. Koheesio yhteys tunneälytaitojen kokonaispistemäärään

TAULUKKO 3. Korrelaatiot perheympäristön ja tunneälytaitojen osa-alueiden välillä

Pojat

Suhdemuuttajat	T. säätel.	S. vies.	Empa.	T.tied.	T.aja.
Tunteiden ilmaisu	0,345**	n.s.	0,229**	0,268***	0,237**
Konflikti	-0,205**	-0,213**	n.s.	-0,147*	-0,197**
Sopuisuus	0,317***	0,192**	0,220**	0,166*	0,260***
Koheesio	0,493***	0,413***	0,465***	0,337***	0,441***
Systemin ylläpito					
Autoritaarisuus	-0,255***	-0,263***	-0,322***	n.s.	-0,228**
Demokraattisuus	0,363***	0,232**	0,168*	0,216**	0,308***
Siisteys ja järjestys	0,364***	0,243**	0,270***	0,265***	0,232**
Vapaa-aika ja kulttuuri					
Kulttuurinen aktiivisuus	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Vapaa-ajan aktiivisuus	0,327***	0,227**	0,311***	0,173*	0,295***

Tytöt

Suhdemuuttajat	T. säätel.	S. vies.	Empa.	T.tied.	T.aja.
Tunteiden ilmaisu	0,286***	n.s.	n.s.	0,175**	n.s.
Konflikti	-0,259***	n.s.	n.s.	-0,128*	-0,132*
Sopuisuus	0,262***	n.s.	0,161*	0,161*	0,198**
Koheesio	0,403***	0,147*	0,349***	0,328***	0,309***
Systemin ylläpito					
Autoritaarisuus	n.s.	-0,181**	-0,186**	-0,151	-0,192**
Demokraattisuus	0,213***	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Siisteys ja järjestys	0,163**	n.s.	n.s.	0,165**	0,182**
Vapaa-aika ja kulttuuri					
Kulttuurinen aktiivisuus	n.s.	n.s.	0,161*	n.s.	n.s.
Vapaa-ajan aktiivisuus	0,188**	n.s.	0,314***	0,179**	0,187**

*** $p < 0,001$ (2-suuntainen) ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$ n.s. $p > 0,05$. T. säätel. = tunteiden säätely; S. vies. = sanaton viestintä; Empa. = empaattisuus; T. tied = tunteiden tiedostaminen; T.aja. = tunteiden käyttö ajattelun apuna

jilla merkitseviä yhteyksiä oli paljon ja ne olivat odotetun suuntaisia. Kulttuurinen aktiivisuus on korrelaatiomatriisin perusteella yhteydessä vain yhteen piirretunneälyn osa-alueeseen ja vain tytöillä. Sosiaalinen aktiivisuus korreloi niistä jokaisen kanssa. Koheesiomuuttuja korreloi kauttaaltaan voimakkaimmin vastemuuttujien kanssa. Tytöillä merkitseviä yhteyksiä oli huomattavasti vähemmän ja korrelaatiot olivat kauttaaltaan heikompia. Tytöillä perheympäristön ulottuvuuksista ainoastaan kaksi korreloi sanattoman viestinnän osa-alueen kanssa.

Taustamuuttujien yhteyttä testattiin tuomalla ne muiden muuttujien kanssa samaan regressiomalliin. Taustamuuttujista ainoastaan sisarten määrä oli itsenäisessä yhteydessä vastemuuttujiin. Havaittiin, että perhe, jossa tyttö on ainoa lapsi, tukee parhaalla tavalla tunteiden säätelyn ja tunteiden tiedostamisen kehittymistä. Isommat perheet tukevat näiden ominaisuuksien kehittymistä heikoimmin. Yhteyttä voidaan selittää esimerkiksi huomion määrällä, jonka nuori saa yhden lapsen perheessä verrattuna useamman lapsen per-

heisiin (ks. esim. Trent & Spitze 2011). Muut taustamuuttajat eivät olleet yhteydessä tunneälytaitojen ulottuvuuksiin. Regressioanalyysi tehtiin selitettävä muuttuja kerrallaan kaikilla jatkuvilla perheympäristömuuttujilla. Lopullisesta tuloksesta nähdään, kuinka paljon

mitattujen muuttujien yhdistelmät voivat selittää tunneälytaitoja tilastollisesti mielekkäällä tavalla. Regressioanalyysin lopulliset mallit on esitetty taulukossa 3. Selittävien muuttujien vähäisyys kertoo, että niissä on runsaasti päällekkäisyyttä.

TAULUKKO 4. Kasvuympäristön yhteys tunneälytaitoihin regressioanalyysissä

Pojat			
Selitettävä	Selittäjät	β	R²a
Tunteiden säätely	Koheesio ^{***}	0,270	0,296
	Autoritaarisuus ^{***}	-0,247	
	Demokraattisuus [*]	0,173	
	Tunteiden ilmaisu [*]	0,157	
Sanaton viestintä	Koheesio ^{***}	0,378	0,199
	Autoritaarisuus ^{**}	-0,195	
Empatia	Koheesio ^{***}	0,421	0,267
	Autoritaarisuus ^{***}	-0,246	
Tunteiden tiedostaminen	Koheesio ^{***}	0,337	0,108
Tunteiden käyttö ajattelun apuna	Koheesio ^{***}	0,433	0,209
	Autoritaarisuus [*]	-0,152	
Tytöt			
Selitettävä	Selittäjät	β	R²a
Tunteiden säätely	Koheesio ^{***}	0,403	0,169
	Sisarten määrä [*] (ainoa lapsi) (1–3)	0,196	
		0,174	
Sanaton viestintä	Koheesio ^{***}	0,158	0,050
	Autoritaarisuus ^{**}	-0,190	
Empatia	Koheesio ^{***}	0,361	0,158
	Autoritaarisuus ^{**}	-0,207	
Tunteiden tiedostaminen	Koheesio ^{***}	0,338	0,129
Tunteiden käyttö ajattelun apuna	Autoritaarisuus ^{**}	-0,170	0,143
	Koheesio ^{***}	0,328	
	Autoritaarisuus ^{***}	-0,222	
	Sisarten määrä ^{**} (ainoa lapsi) (1–3)	0,232	
		0,189	

*** p < 0,001 (2-suuntainen) ** p < 0,01 * p < 0,05 n.s p > 0,05. *Sisarten määrä vertautuu luokkaan 4 tai enemmän.*

Pojilla selvästi korkeimmat selitysosuudet olivat empaattisuudessa (26,7 %) ja tunteiden säätelyssä (29,6 %). Näistä tunneälytaitojen osa-alueista perhesuhteet selittivät yli neljänneksen. Empaattisuuden ja tunteiden säätelyn voidaan katsoa olevan melko vahvasti yhteydessä perhesuhteisiin. Myös tunteiden käyttöä ajattelun apuna ja sanattoman viestinnän taitojen kehitystä suhteet selittivät kohtalaisesti (20,9 %), mutta tunteiden tiedostamista vain suhteellisen vähäisesti (10,8 %). Myös tytöillä tunteiden säätely (15,9 %), empatia (15,8 %) ja tunteiden käyttö ajattelun apuna (13,3 %) saivat korkeimmat selitysosuudet. Tunteiden tiedostamisesta mallin muuttujat selittivät noin 13 prosenttia, mutta sanattoman viestinnän kehittymisestä ainoastaan noin viisi prosenttia. Kollineaarisuus ei muodostunut tunnuslukuja tarkasteltaessa regressioanalyysissä ongelmaksi.

Tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä

Otokseen liittyvät rajoitukset täytyy ottaa huomioon tuloksista tehtyjä päätelmiä tarkasteltaessa. Esimerkiksi sosioekonomisen taustan yhteyttä ei voitu luotettavasti tällä aineistolla todeta; vaikka vastaajajoukko oli kohtalaisen suuri, ei vaihtelua perhetaustoissa ollut tässä suhteessa riittävästi. Keskiluokkaiset ydinperheet olivat aineistossa yliedustettuina. Aineisto ei ole edustava vaan mahdollisesti keskeytysten sekä osallistumatta jättämisten takia valikoitunut. Edustavuusongelmaan voivat vaikuttaa myös puutteet mittaustavassa. Vastaajapsykologian näkökulmasta voidaan kyseenalaistaa tutkimuksessa havaittuja sukupuolten välisiä eroavaisuuksia. On mahdollista, että pojat yliarvioivat ja tytöt aliarvioivat kykyjään ja arvioivat perheympäristöjään eri tavoin (ks. esim. Bian, Leslie & Cimpian 2017; Petrides & Furnham 2000a). Sukupuolten välisen vertailun luotettavuutta heikentää myös poikien vähäisempi määrä ja mahdollinen valikoituminen. On myös syytä korostaa, että aineisto kerättiin itsearviointina. Mittaustapa

ohjaa tulkitsemaan tuloksia nuorten omina käsityksinä taidoistaan. Piirretunneäly määritellään älyn sijasta nimenomaan omiin kykyihin liittyvinä käsityksinä ja uskomuksina. Tällä pystyvyydellä tai piirteellä on piirretunneälyn teoriassa ja tutkimuksessa tunneälyn kaltaisia positiivisia seurauksia. Tuloksia tulkittaessa on syytä huomioda erottelu kykyjen, älykkyyden ja taitojen ja niihin liittyvien uskomusten välillä. Nuorten tunneälytaitoihin liittyviä suoria tulkintoja on siis syytä tehdä tämän tutkimuksen perusteella varoen.

Rajoituksena voidaan pitää myös regressioanalyysissä käytettyä eksploratiivista lähestymistapaa. Yleensä luotettavampana menetelynä pidetään konfirmatorista hypoteesien testaamista, jossa teoriasta johdettuja tarkkoja malleja koetellaan empiirisesti. Tässä tutkimuksessa teoria ohjasi lähinnä muuttujien valintaa ja yleistä tutkimusasetelmaa, eikä esimerkiksi interaktioista esitetty ennako-oletuksia. Aineistolähtöistä menetelmää puoltaa kuitenkin se, että aikaisempaa piirretunneälyn kehityksellisiä taustatekijöitä koskevaa tutkimusta ei juuri ole olemassa, ja teoriassa esitettyjen näkemysten pätevyyttä haluttiin tarkastella yleisellä tasolla ja kartoittavalla menettelyllä.

Jatkotutkimusehdotuksia

Tässä tutkimuksessa saatiin selville muuttujien omavaikutuksia. Yhdysvaikutuksista huomioitiin ainoastaan sukupuoli. Jatkossa olisi hyödyllistä ottaa paremmin huomioon selittävien muuttujien väliset yhteydet esimerkiksi sosiodemografisten muuttujien ja sosiaalisen ympäristön välillä. Yhteyden voimakkuus vaihtelee selvästi sukupuolittain sekä suhteiden ja tunneälyn eri ulottuvuuksilla. Olisi hyödyllistä laajentaa ja tarkentaa niitä koskevaa näkemystä esimerkiksi kokeellisella tutkimusasetelmalla. Voisi olla hyödyllistä tutkia laadullisella otteella tutkimuksessa havaittuja yhteyksiä ja perheympäristötekijöitä, jotta voitaisiin lisätä ymmärrystä siitä, kuinka suomalaisissa kodeissa voitaisiin paremmin tukea tunneälytaitojen kehitystä.

Näkemyistä kehityksellisistä taustatekijöistä saataisiin myös esimerkiksi komparatiivisella otteella: vertaamalla erilaisten kulttuuristen alueiden kasvatususkomusten ja -käytäntöjen sisältämiä asenteita intra- ja interpersoonallisiin tunneälytaitoihin sekä edelleen piirretunneälyn kehittymiseen ja profileihin. Yleisen kasvatus- ja kehityspsykologisen tiedon perusteella näihin kysymyksiin voidaan esittää vastauksia. Piirretunneälyn teorian tarkentamisen ja siihen pohjautuvien sovellutusten hyödyntämisen ja kehittämisen kannalta olisi kuitenkin tarpeellista tutkia näitä ongelmia teoriasta johdettujen instrumenttien avulla.

Pohdinta

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella perhesuhteiden laatua parantamalla voidaan ehkäistä sosioemotionaalaisia ongelmia ja vaikuttaa positiivisesti tunneälytaitojen kehittymiseen. Yhtenäinen, tunneilmapiiriltään avoin ja luottamuksellinen, voimakkaista konflikteista ja aggressiivisuudesta vapaa ympäristö tukee tunneälytaitojen kehittymistä kauttaaltaan. Voimakkaimmin tunneälytaitoja selitti tutkimuksessa koheesio; yhteishengeltään hyvä perheymppäristö, jossa jokainen saa huomiota ja aikaa, tukee sekä tyttöjen että poikien tunneälytaitojen kehitystä (vrt. Greenberg & Lippold 2013; Lucia & Breslau 2006). Yhteys oli erityisen selkeä pojilla heikon koheesion perheissä, joissa tunneälytaidot kehittivät yleensä korkeintaan keskinkertaisiksi. Konflikteilla on odotetun suuntainen vaikutus tunneälytaitoihin. Perheen kyvyttömyys selvittää ristiriitatilanteista ilman aggressiivista käytöstä on uhkatekijä tunneälytaidoille ja saattaa olla aggressiivisen käytöksen ja muiden tunteiden säätelyn ongelmien taustalla myös koulussa. (Vrt. Chang, Schwartz, Dodge & McBride-Chang 2003; Higueta-Gutiérrez & Cardona-Arias 2017.) Tunteiden ilmaisun avoimuus ja luottamus ovat myös odotetusti positiivisessa yhteydessä tunneälytaitoihin (vrt. Baker & Hoerger 2012; Eisenberg ym. 1999). Tunneälytaitoja tukee ympäristö, jossa

on mahdollista ilmaista tunteitaan ja riittävästi luottamusta, jotta henkilökohtaisia asioita voidaan jakaa. Demokraattinen sekä siisti ja hyvässä järjestyksessä oleva ympäristö tukevat tunneälytaitojen kehittymistä. Yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa perheen päätöksentekoon olivat positiivisessa yhteydessä poikien tunneälytaitoihin.

Osallistumismahdollisuuksien tarjoamat vuorovaikutustilanteet tukevat odotetusti tunte- ja sosiaalisten taitojen kehittymistä (Higueta-Gutiérrez & Cardona-Arias 2017; Williams ym. 2009). Tytöillä demokraattisuus oli yhteydessä ainoastaan tunteiden säätelyyn. Autoritaarisuus oli tässä tutkimuksessa negatiivisessa yhteydessä lähes kaikkiin mitattuihin tunneälytaitojen ulottuvuuksiin sekä tytöillä että pojilla. Sen on aiemmin todettu olevan negatiivisessa yhteydessä muun muassa muiden tunteiden ymmärtämiseen ja sosiaalisiin taitoihin (Chen, Dong & Zhou 1997; O'Reilly & Peterson 2014). Nuoret saattavat oppia vanhemmiltaan asenteita ja sosiaalisia toimintamalleja, jotka toimivat heikosti sosiaalisten suhteiden muodostamisessa ja ylläpidossa sekä omien tunteiden säätelyssä. Siisteyden ja järjestyksen ylläpidon yhteyttä tunneälytaitoihin voidaan selittää sekä sillä, että näiden tehtävien hoito vaatii tunteiden säätelykeinojen kehittämistä (Tamir 2016), että sillä, että hyvin hoidetussa ympäristössä asuvalla ei ole perusasoiden laiminlyönnistä johtuvaa ylimääräistä emotionaalista kuormaa (Saxbe & Repetti 2009).

Vapaa-ajan aktiivisuus selittää pojilla kaikkia tunneälytaitojen osa-alueita, tytöillä sanattoman viestinnän osa-alueita lukuun ottamatta kaikkia. Kulttuurinen aktiivisuus oli yhteydessä ainoastaan yhteen tunneälytaitojen osa-alueeseen: empaattisuuteen tytöillä. Aikaisemman tutkimuksen perusteella olisi voinut olettaa, että yhteyksiä olisi löytynyt enemmän. Sosiodemografiset tekijät eivät juuri olleet yhteydessä tunneälytaitoihin. Sukupuolen merkitys selitysosuuksissa oli selkeä, mutta yhteydet olivat sukupuolittain samansuuntaisia. Poikien tunneälytaidot olivat voimakkaammin yhteydessä perheen sosiaalisiin suhteisiin.

Eroa sukupuolten välillä voidaan selittää peilaamalla tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin. Vaikeudet perheessä näkyvät sosioemotionaalina ongelmina useammin pojilla kuin tytöillä. (Alatupa, Karppinen, Keltikangas-Järvinen & Savioja 2007; Bertrand & Pan 2013; Werner & Smith 2001.) Tämän tutkimuksen tulosten perusteella sekä teoriassa että tutkimuksessa olisi syytä huomioida perheympäristön vaikutuksiin ja muihin taustatekijöihin liittyvät sukupuolten väliset erot aiempaa tarkemmin. Tunneälyn teoriassa ja sitä soveltavassa tutkimuksessa tarkastellaan ominaisuuden taustaa sukupuolittain vain harvoin. Silloin on kyse yleensä tämän ominaisuuden määrällisestä vertailusta, harvemmin pohditaan kasvuympäristön merkitystä sen taustalla sukupuolittain.

Perheympäristöllä on selkeä merkitys nuorten sosioemotionaalisten taitojen kehittämisessä. Tämän tutkimuksen mukaan nuoret ovat eriarvoisessa asemassa tunne- ja sosiaalisten taitojen oppimisen ja sosioemotionaalisen hyvinvoinnin lähtökohdissa. Perheitä ja vanhemmuutta pyritään tukemaan voimaannuttavilla kumppanuuden ja yhteistyön muodoilla hyvinvointivaltion muutosten ja yhteiskunnan kustannusten vähentämisen ohjatessa kasvatustavasta vanhemmille (Sihvonen 2016). Koulun hyvinvointi-, kasvatustavasta sekä opetuksen tavoitteiden saavuttaminen ja tunneälytaitoihin liittyvät oppimistavoitteet ohjaavat luomaan ja ylläpitämään vahvoja kodin ja koulun vuorovaikutusrakenteita ja työmuotoja. Tasa-arvo ja oppimistavoitteet suuntaavat huomioimaan lasten tuen tarpeet ja mahdolliset perhetilanteeseen liittyvät vaikeudet ja ongelmat. Koulun verkostoihin osallisiksi tuleminen saattaa tuottaa muutoksia, jotka näkyvät lopulta tunne- ja sosiaalisten taitojen kehittymisenä ja sosioemotionaalisten ongelmien vähentymisenä. Toimiva kumppanuus ja yhteistyö voivat olla avainasemassa koulun ja opettajan työn tavoitteiden saavuttamisessa, kun normiohjauksella suunnataan opettajan työtä ja peruskoulua entistä vahvemmin oppilaiden hyvinvoinnin tukemiseen ja tunne-

taitojen kehittämiseen (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013; Perusopetuksen opetussuunnitelman – – 2014).

Tämän tutkimuksen valossa didaktisella oppiaineen opetuksella ei välttämättä kyetä tukemaan tunne- ja sosiaalisten taitojen kehitystä tehokkaasti. Onnistuminen tunneälytaitojen opettamisessa on luokahuonetyöskentelyä laajempi ja syvempi kysymys. Tavoitteiden toteutumista saattavat edistää varhainen puuttuminen ja huolen puheeksiotto, kodin osallistaminen, moniammatillinen yhteistyö sekä esimerkiksi perheneuvolan asiantuntijuuden hyödyntäminen (Eriksson & Arnkil 2005). Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman yhteydessä esitetyt tavoitteet vanhemmuutta tukevien ja ennaltaehkäisevää työtä vahvistavien palveluiden kehittämisestä ja ammattilaisten välisen tiedonkulun sujuvoittamisesta sekä koko perheen ottamisesta opiskeluhoollon piiriin luovat mahdollisuuksia entistä tehokkaampaan tunneälytaitojen kehittämisen tukemiseen. (Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma -työryhmä 2017.)

Lähteet

- Alatupa, S. (toim.), Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, L. & Savioja, H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Helsinki: Sitran raportteja 75.
- Austin, E. J., Saklofske, D. H. & Egan, V. 2005. Personality, well-being and health correlates of trait emotional intelligence. *Personality and Individual Differences* 38 (3), 547–558.
- Austin, E. J., Saklofske, D. H., Huang, S. H. S. & McKenney, D. 2004. Measurement of trait emotional intelligence: Testing and cross-validating a modified version of Schutte et al.'s (1998) measure. *Personality and Individual Differences* 36 (3), 555–562.
- Baker, C. N. & Hoerger, M. 2012. Parental child-rearing strategies influence self-regulation, socio-emotional adjustment, and psychopathology in early adulthood: Evidence from a retrospective cohort study. *Personality and Individual Differences* 52 (7), 800–805.
- Bar-On, R. 2006. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema* 18 (Suplem. 1), 13–25.
- Bertrand, M. & Pan, J. 2013. The trouble with boys: Social influences and the gender gap in disruptive behavior. *American Economic Journal: Applied Economics* 5 (1), 32–64.

- Bian, L., Leslie, S.-J. & Cimpian, A. 2017. Gender stereotypes about intellectual ability emerge early and influence children's interests. *Science* 355 (6323), 389–391.
- Brackett, M. A., Mayer, J. D. & Warner, R. M. 2004. Emotional intelligence and its relation to everyday behaviour. *Personality and Individual Differences* 36 (6), 1387–1402.
- Brackett, M. A., Rivers, S. E., Shiffman, S. J., Lerner, N. & Salovey, P. 2006. Relating emotional abilities to social functioning: A comparison of self-report and performance measures of emotional intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology* 91 (4), 780–795.
- Brown, R. F. & Schutte, N. S. 2006. Direct and indirect relationships between emotional intelligence and subjective fatigue in university students. *Journal of Psychosomatic Research* 60 (6), 585–593.
- Chang, L., Schwartz, D., Dodge, K. K. & McBride-Chang, C. A. 2003. Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of Family Psychology* 17 (4), 598–606.
- Chen, X., Dong, Q. & Zhou, H. 1997. Authoritative and authoritarian parenting practices and social and school performance in Chinese children. *International Journal of Behavioral Development* 21 (4), 855–873.
- Comer Kidd, D. & Castano, E. 2013. Reading literary fiction improves theory of mind. *Science* 342 (6156), 377–380.
- Davis, S. K. & Humphrey, N. 2014. Ability versus trait emotional intelligence: Dual influences on adolescent psychological adaptation. *Journal of Individual Differences* 35 (1), 54–62.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. & Reiser, M. 1999. Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development* 70 (2), 513–534.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2005. Huoli puheeksi: Opas varhaisista dialogeista. *Oppaita* 60. Helsinki: Stakes.
- Gignac, G. E., Palmer, B. R., Manocha, R. & Stough, C. 2005. An examination of the factor structure of the Schutte Self-report Emotional Intelligence (SSREI) scale via confirmatory factor analysis. *Personality and Individual Differences* 39 (6), 1029–1042.
- Greenberg, M. T. & Lippold, M. A. 2013. Promoting healthy outcomes among youth with multiple risks: Innovative approaches. *Annual Review of Public Health* 34, 253–270.
- Hertel, J., Schütz, A. & Lammers, C. H. 2009. Emotional intelligence and mental disorder. *Journal of Clinical Psychology* 65 (9), 942–954.
- Higuaita-Gutiérrez, L. F. & Cardona-Arias, J. A. 2017. Variables of the family, school, and social environment context that determine bullying in adolescents in Medellín, Colombia, 2014. *Journal of School Violence* 16 (1), 68–85.
- Jonker, C. S. & Vosloo, C. 2008. The psychometric properties of the Schutte Emotional Intelligence Scale. *SA Journal of Industrial Psychology* 34 (2), 21–30.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Ketsetzis, M., Ryan, B. A. & Adams, G. R. 1998. Family processes, parent-child interactions, and child characteristics influencing school-based social adjustment. *Journal of Marriage and Family* 60 (2), 374–387.
- Khan, M. A. & Dar, I. A. 2013. Emotional intelligence of adolescent students with special reference to high and low socio economic status. *Nature and Science* 11 (3), 114–119.
- Kokkonen, M. 2003. Tunneäly tutummaksi. *Psykologia* 38 (2), 114–122.
- Kumpulainen, K., Mikkola, A., Rajala, A., Hilppö, J. & Lipponen, L. 2014. Positiivisen pedagogiikan jäljillä. Teoksessa L. Uusitalo-Malmivaara (toim.) Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-kustannus, 224–242.
- Lucia, V. C. & Breslau, N. 2006. Family cohesion and children's behavior problems: A longitudinal investigation. *Psychiatry Research* 141 (2), 141–149.
- Lumley, M. A., Gustavson, B. J., Partridge, R. T. & Labouvie-Vief, G. 2005. Assessing alexithymia and related emotional ability constructs using multiple methods: Interrelationships among measures. *Emotion* 5 (3), 329–342.
- Luopa, P., Pietikäinen, M. & Jokela, J. 2008. Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007. Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja 2008:7.
- Marttunen, M. 2009. Nuorten mielenterveysongelmat. *Työterveyslääkäri* 27 (1), 45–48.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R. & Salovey, P. 1999. Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence* 27 (4), 267–298.
- Mischel, W., Shoda, Y. & Rodriguez, M. L. 1989. Delay of gratification in children. *Science* 244 (4907), 933–938.
- Momm, T., Blickle, G., Yongmei, L., Whlher, A., Kholin, M. & Menges, J. I. 2015. It pays to have an eye for emotions: Emotion recognition ability indirectly predicts annual income. *Journal of Organizational Behavior* 36 (1), 147–163.
- Moos, R. H. & Moos, B. S. 2009. *Family Environment Scale manual: Development, applications, research*. 4. painos. Palo Alto, CA: Mind Garden.
- Moreno-Manso, J. M., García-Baamonde, E., Guerrero-Barona, E., Godoy-Merino, J., Blázquez-Alonso, M. & González-Rico, P. 2015. Perceived emotional intelligence and social competence in neglected adolescents. *Journal of Youth Studies* 19 (6), 821–835.
- Moretti, M. M. & Peled, M. 2004. Adolescent-parent attachment: Bonds that support healthy development. *Paediatrics & Child Health* 9 (8), 551–555.
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Helsinki: Eva-analyysi 19.
- O'Connor Jr., R. M. & Little, I. S. 2003. Revisiting the predictive validity of emotional intelligence: Self-report versus ability-based measures. *Personality and Individual Differences* 35 (8), 1893–1902.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013. 1287/30.12.2013.
- O'Reilly, J. & Peterson, C. C. 2014. Theory of mind at home: Linking authoritative and authoritarian parenting

- styles to children's social understanding. *Early Child Development and Care* 184 (12), 1934–1947.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus.
- Petrides, K. V. 2011. Ability and trait emotional intelligence. Teoksessa T. Chamorro-Premuzic, S. von Stum & A. Furnham (toim.) *The Wiley-Blackwell handbook of individual differences*. Wiley-Blackwell Handbooks in Personality and Individual Differences. Chichester: Wiley-Blackwell, 656–678.
- Petrides, K. V. & Furnham, A. 2000a. Gender differences in measured and self-estimated trait emotional intelligence. *Sex Roles* 42 (5–6), 449–461.
- Petrides, K. V. & Furnham, A. 2000b. On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences* 29 (2), 313–320.
- Petrides, K. V., Pita, R. & Kokkinaki, F. 2007. The location of trait emotional intelligence in personality factor space. *British Journal of Psychology* 98 (2), 273–289.
- Saarinen, M. 2007. Tunneälykäs esimiestyö: Esimiesten kykypohjaisen tunneälyosaamisen laadullinen kuvaaminen ja määrällinen mittaaminen. Doctoral Dissertation Series 2007/2. Espoo: Helsinki University of Technology, Laboratory of Work Psychology and Leadership.
- Saarni, C. 2008. The interface of emotional development with social context. Teoksessa M. Lewis, J. M. Haviland-Jones & L. Feldman Barrett (toim.) *Handbook of emotions*. 3. painos. New York, NY: Guilford, 332–347.
- Saklofske, D. H., Austin, E. J. & Minski, P. S. 2003. Factor structure and validity of a trait emotional intelligence measure. *Personality and Individual Differences* 34 (4), 707–721.
- Salovey, P. & Mayer, J. D. 1990. Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality* 9 (3), 185–211.
- Saxbe, D. E. & Repetti, R. 2009. No place like home: Home tours correlate with daily patterns of mood and cortisol. *Personality and Social Psychology Bulletin* 36 (1), 71–81.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M. & Bhullar, N. 2009. The Assessing Emotions Scale. Teoksessa C. Stough, D. H. Saklofske & J. D. A. Parker (toim.) *Assessing emotional intelligence: Theory, research, and applications*. The Springer Series on Human Exceptionality. New York, NY: Springer, 119–135.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Bobik, C., Coston, T. D., Greeson, C., Jedlicka, C., Rhodes, E. & Wendorf, G. 2001. Emotional intelligence and interpersonal relations. *The Journal of Social Psychology* 141 (4), 523–536.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M. & Thorsteinsson, E. B. 2013. Increasing emotional intelligence through training: Current status and future directions. *International Journal of Emotional Education* 5 (1), 56–72.
- Sihvonen, E. T. 2016. Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: Lasten kasvatus ja vastuullinen vanhemmuus. *Kasvatus & Aika* 10 (5), 72–86.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma: Hankesuunnitelma. http://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsi-ja%20perhepalveluiden%20muutosohjelma.pdf. (Luettu 1.12.2017.)
- Steinberg, L. & Morris, A. S. 2001. Adolescent development. *Annual Review of Psychology* 52, 83–110.
- Tamir, M. 2016. Why do people regulate their emotions? A taxonomy of motives in emotion regulation. *Personality and Social Psychology Review* 20 (3), 199–222.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Kouluterveyskysely 2017: Oppilaat voivat paremmin peruskoulun alaluokilla kuin yläluokilla. Tiedote 14.9.2017. <https://thl.fi/fi/-/kouluterveyskysely-2017-oppilaat-voivat-paremmi-peruskoulun-alaluokilla-kuin-ylaluokilla>. (Luettu 20.2.2019.)
- Torikka, A., Kaltiala-Heino, R., Rimpelä, A., Marttunen, M., Luukkaala, T. & Rimpelä, M. 2014. Self-reported depression is increasing among socio-economically disadvantaged adolescents – Repeated cross-sectional surveys from Finland from 2000 to 2011. *BMC Public Health* 14 (1), 1–18.
- Trent, K. & Spitze, G. D. 2011. Growing up without siblings and adult sociability behaviors. *Journal of Family Issues* 32 (9), 1178–1204.
- Uusitalo, T. 2007. Nuorten itsemurhat Suomessa. *Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 2:2007*.
- Valiente, C. & Eisenberg, N. 2006. Parenting and children's adjustment: The role of children's emotion regulation. Teoksessa D. K. Snyder, J. A. Simpson & J. N. Hughes (toim.) *Emotion regulation in couples and families: Pathways to dysfunction and health*. Washington, DC: American Psychological Association, 123–142.
- Werner, E. E. & Smith, R. S. 2001. *Journeys from childhood to midlife: Risk, resilience, and recovery*. New York, NY: Cornell University Press.
- Williams, L. R., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., Steinberg, L. & Fox, N. A. 2009. Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology* 37 (8), 1063–1075.
- Yamaguchi, A. 2013. Impact of social capital on the psychological well-being of adolescents. *International Journal of Psychological Studies* 5 (2), 100–109.
- Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma -työryhmä. 2017. Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma: LAPE-hankkeeseen liittyvän moniammatillista tiedonhallintaa kehittävän työryhmän raportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden raportteja ja muistioita 2017:36.

Saapunut toimitukseen 13.11.2016

Hyväksytty julkaistavaksi 15.6.2018